

POROČILO SELEKTORJA 59. FESTIVALA BORŠTNIKOVO SREČANJE

Pričujoče *poročilo selektorja* je, po nareku stvari, nujno samo *začasno* ali *delno*, saj si selektor po enem samem koledarskem letu ogledovanja gledaliških uprizoritev za potrebe tekmovalnega programa Festivala Borštnikovo srečanje le težko ustvari kompletno in kompleksno sliko o stanju slovenskega gledališča – kar naj bi bila zaželena vsebina tega poročila. Navsezadnje gre, kot rečeno, samo za eno leto v življenju tega gledališča, ki ni niti gledališka sezona, za katero smo nekoč zapisali, da je v gledališkem življenju vendarle pomembna – kot zaokrožena manifestacija ustvarjalne volje tega gledališča, umetniškega vodje, umetniškega ansambla in, navsezadnje, njegove publike. Gre torej za leto, v katerem je vse, kar se zgodi, lahko enako rezultat naključja kakor pa globlje logike ... A tako pač je, poskusimo kljub vsemu izpostaviti nekaj značilnosti tega gledališkega leta, pa čeprav samo začasnih in delnih, upam pa, da ne tudi *zasilnih*.

Od 6. januarja, ko sem si ogledal prvo uprizoritev v letu 2023, do 22. decembra, ko sem si ogledal zadnjo, sem videl približno 100 uprizoritev v različnih produkcijskih okvirih, različnih žanrov in zasedb. Pri ogledu nisem sledil nobenemu vnaprejšnjemu konceptu, ta se je izoblikoval sproti, bolj kot intuitivno vodilo za orientacijo po ogledanem kakor pa čvrst sistem; če sem povsem natančen, so ta *koncept* pravzaprav spodbudile ravno uprizoritve, v katerih je bil najbolj izražen. Če ga poskušam čim bolj jedrnato opisati, sem v širši izbor za tekmovalni program uvrščal – in navsezadnje uvrstil v predlaganega – uprizoritve, ki so v kar največji meri upoštevale dva kriterija: *kriterij konteksta* in *kriterij prevpraševanja odrskega izraza*. Če povem drugače, zanimalo so me predstave, ki poskušajo artikulirati tudi svet zunaj teksta oziroma uprizoritve ali gledališča kot takega, in predstave, ki za to artikulacijo iščejo – in v veliki meri tudi najdejo – nova izrazna sredstva, tako parcialne znake kot celovit uprizoritveni sistem.

Iz te *formule* nujno izhajajo določene konsekvence. Prva je najbrž ta, da so mi bile pri izbiranju manj zanimive predstave, ki pomenijo zgolj *idealno* uprizoritev nekega teksta, uprizoriti, samo kot primer, *Čehova kot Čehova* ali *avtentičnega Čehova* mi ni zadoščalo, saj pri taki uprizoritvi umanjka ravno kontekst, zazdelo se mi je celo, če povem s primero, da te uprizoritve nekako *lebdijo v zraku*, v praznem prostoru, brez prave navezave na svet zunaj njih, in da so torej abstraktne, samonanašalne, v neki posledici celo samozadostne. Če imenujem tak tip uprizoritev *meščanski teater*, bi to terjalo seveda dodatno pojasnjevanje, ki niti ne bi bilo pretirano težavno, a naj zaenkrat to zadostuje.

Del predstav se je zgoraj opisanemu *idealu* bolj približal in *izpolnil* prvi ali drugi kriterij ali kar oba hkrati; res pa je, da je bil ta del predstav, po mojem mnenju, v preteklem letu v manjšini in obsega okrog 15 odstotkov videnega, tako da so zunaj izbora tekmovalnega programa

ostale samo dve ali tri predstave, ki bi vanj pogojno še sodile. Velika večina predstav, iz katerih v resnici navadno sodimo o kvaliteti gledališkega leta oziroma o *kondiciji* slovenskega gledališča v tem hipu, se giblje v okvirih bolj ali manj pričakovanega, repertoarno sprejemljivega, s poudarki, ki si nedvomno zaslužijo pozornost, vendar brez upoštevanja vredne prodornosti; na vprašanje o *trenutnem stanju slovenskega gledališča* lahko potemtakem odgovorim: solidno, brez velikih odstopanj navzgor ali navzdol, z nekaj izrazitimi presežki, ki so, tako upam, zbrani v predlogu tekmovalnega programa.

Kljub temu moram omeniti še *tretji* segment predstav, ki sodijo nekam v kvalitativno spodnjo polovico ali celo na *dno* letošnjega nabora in pogosto ne dosejajo pričakovanih standardov niti v zamisli niti v izvedbi in njihov izgovor nikakor ne more biti, da so pač nujni del *običajne* repertoarne ali abonmajске ponudbe: več, kakor bi pričakoval (saj sicer praviloma nimam takega vpogleda v celotno produkcijo), je bilo torej v letošnjem kontingentu predstav, ki na oder sploh ne bi smele priti.

Po koronskem *premoru* se je stanje v domačem gledališkem *obratu* očitno stabiliziralo. To ne pomeni, da je idealno, zagotovo pa je produktivno. V vsebinskem smislu se je skozi ogled predstav izkazalo, da me najbolj zanima gledališče, ki se naseli v svet kot njegov živi vztrajnik, v njem poišče ali proizvede znake ali oprijemališča za (nove) možnosti delovanja, koeksistence, preživetja. V tem pogledu se mi je izkazalo kot najbolj intrigantno, povedano z nekoliko pretiravanja, *gledališče z izvršno močjo*. Bolj kakor vase zaprto *estetsko, meščansko* gledališče, ki se kljub več kakor stoletni moderni in postmoderni izkušnji še vedno utemeljuje v odnosu do dramske predloge, potemtakem izstopa gledališče, ki ozke dramske prostore demonтира in penetrira v družbeni prostor, marsikdaj zgolj tako, da odraža, zrcali njegova protislovja, velikokrat pa, tudi če še tako naivno, predlaga *novo redistribucijo vrednot* v njem, nove družbene paradigme.

V tej nekoliko disperzni projekciji se navadno znajde sodobni človek, ki je, tako se zdi, zdaj tavajoči subjekt, ne brez cilja, vendar z razpršenim fokusom, pri čemer se včasih celo niti ne zdi izgubljen, vendar, tako kaže, se nikdar več ne bo mogel sestaviti, najti. Zaznamovan je namreč z neko temeljno nemočjo uveljavitve, realizacije kot polnokrvni člen družbe, družine, partnerske zveze ali korporacije, čeprav to svojo situacijo lahko, ne vedno brez zadreg, lucidno reflektira, in, kar je še pomembneje, v prizadevanju po njenem preseganju ne odneha.

Tako uprizorjeni subjekt nujno osvetli *sámo* družbeno dogajanje, njegove hierarhije, ki se prenašajo tako *navzdol* kot *navzgor*, drugače rečeno: ta razmerja, osvetljena s subjektivnim snopom luči, sistematično problematizira. In tako se predstave v letošnjem izboru najsibo

subtilno, neposredno ali metaforično zadirajo v družbena, družinska, partnerska razmerja, v zatiralske sisteme, v na videz neprebojno korporativno in medijsko realnost ter v sama *srca* različnih zanikovalskih mehanizmov (rasizma, seksizma, homofobije, ksenofobije ...) in pri tem izpostavljajo eno najizrazitejših tem izbora, delno pa tudi nabora, temo *nasilja*.

Čisto na kratko in z nujno posplošitvijo: predstave v letošnjem izboru najdejo svoje travmatično jedro zdaj v družinskem ali partnerskem, zdaj v institucionaliziranem ali spontanem nasilju, v nasilju okostenele tradicije ali novih (socialnih) medijev in omrežij, reagirajo na nasilje nad spolom in spolnostjo, nad *drugim* kot takim, ne glede na njegovo pojavno obliko, še posebej nad žensko, pa nad nekonvencionalno družbeno in družinsko skupnostjo, nad izpostavljenim individuumom kot takim, navsezadnje tudi *zgolj* na nasilje nad jezikom. In vse to te predstave počnejo v preišljenem gledališkem jeziku, ki je pogosteje kot *dramski* snovalen, pogosteje kot klasičen ali tradicionalen sodoben, celo povsem današnji, in pogosteje kakor *grajen* sprti improviziran, zanašajoč se na *primarno* aluzijo bolj kakor na kompleksne in transparentne znake, pri čemer se bolj kakor v njihovo *čisto* invencijo zateka v njihovo domiselno *zapletanje* in duhovito *montažo*. Ob vsem tem pa, kar je v slovenskem gledališču nemara že kar konstanta, ki jo letošnji izbor samo potrjuje, ostajajo najbolj zaupljive do igralca.

Za konec: v letošnjem naboru sem nekoliko pogrešal več kompleksnejših predstav v nevladni produkciji, čeprav vem, da za to obstajajo tudi objektivni razlogi; vesel sem bil nad odkritjem nekaterih izvirnih avtorskih in snovalnih gledaliških projektov, v glavnem nastalih v kreativnih *delavnicah* mlade in najmlajše gledališke generacije, ki, tako je videti, že (in tudi lanska selekcija je opozorila na to) vstopa v slovensko gledališče skozi *glavni vhod*; pa tudi nad nemalokrat presežno kondicijo nekaj predstavnikov *stare*, že uveljavljene gledališke *garde*; če bomo hoteli, bomo v programu našli nekaj zanimivih soočenj različnih generacijskih poetik na podobne teme ... A kot rečeno na začetku, kljub skušnjavi se bomo mnenju o celoviti sliki slovenskega gledališča v tem trenutku in na tem mestu odpovedali. O vsem povedanem – in zagotovo še o marsičem drugem – bo, tako upam, spregovoril tekmovalni program 59. Festivala Borštnikovo srečanje.

V Ljubljani, 17. 1. 2024

Blaž Lukan